

ÇİZGİ FİLMLERİN MEDYA OKURYAZARLIĞI BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ: RAFADAN TAYFA VE ASLAN'IN DENEY ODASI ÖRNEĞİ

EVALUATING CARTOONS IN THE CONTEXT OF MEDIA LITERACY: THE EXAMPLE OF RAFADAN TAYFA

Betül SABAHÇI¹
Sema ÇALIŞKAN²

ORCID: B.S. 0000-0003-4178-5353
S.Ç. 0009-0001-1265-1519

Corresponding author/Sorumlu yazar:

¹ Betül Sabahçı
Bozok University, Türkiye
E-mail/E-posta:
betul.sabahci@bozok.edu.tr

² Sema Çalışkan
Bozok University, Türkiye
E-mail/E-posta:
semacaliskan9060@gmail.com

Received/Geliş tarihi: 04.03.2026

Similarity Ratio/ Benzerlik Oranı: %7

Revision Requested/Revizyon talebi:
11.03.2026

Last revision received/Son revizyon
teslimi: 13.03.2026

Accepted/Kabul tarihi: 02.04.2026

Ethics Committee Permission/ Etik Kurul İzni: Çalışmada etik kurul onayı gerektiren bir unsur bulunmamaktadır. / There is no element in the study that requires ethics committee approval.

Citation/Atıf: Sabahçı, B. & Çalışkan, S. (2026). Çizgi Filmlerin Medya Okuryazarlığı Bağlamında Değerlendirilmesi: Rafadan Tayfa ve Aslan'ın Deney Odası Örneği. Journal of Communication Science Researches, 6 (2), 105-120.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19391855>

Öz

Günümüzde medya, çocukların çevreye, topluma ve bilime yönelik tutumlarını şekillendiren güçlü bir araç olarak öne çıkmaktadır. Özellikle okul öncesi ve ilkokul çağındaki çocukların sıklıkla takip ettiği çizgi filmler, eğlendirici olmasının yanı sıra eğitsel bir işlev de taşımaktadır. Bu yönüyle medya içerikleri, çocuklara farklı konularda eğitim vermesi bağlamında katkı sunma potansiyeli ile dikkat çekmektedir. Bu çalışma, çocuklara yönelik yerli yapım bir çizgi film olan ve TRT Çocuk kanalında yayımlanan 'Rafadan Tayfa' ve 'Aslan'ın Deney Odası' çizgi filmleri üzerinden bilim, çevre ve toplum bilinci temalarının nasıl temsil edildiğini incelemeyi amaçlamaktadır. 'Rafadan Tayfa' çizgi filminde yer alan bölümlerde çevre temizliği, geri dönüşüm, yardımlaşma, dayanışma, toplumsal sorumluluk gibi temaların nasıl işlendiği; 'Aslan'ın Deney Odası' çizgi filminde ise birçok bilimsel konuların deneysel yollarla nasıl aktarıldığı, içerik analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Araştırmada nitel yöntem benimsenmiş ve çizgi filmler amaçlı örnekleme yöntemiyle belirlenen 5'er bölüm ile sınırlandırılmıştır. Elde edilen bulgular, çizgi filmlerin çocuklara bilimsel, çevresel ve toplumsal bilinç kazandırmaya yönelik önemli mesajlar içerdiğini ortaya koymaktadır. Bu yönüyle çalışma, medya içeriklerinin değerler eğitimi bağlamında taşıdığı potansiyeli vurgulamakta ve bu tür yapımların pedagojik etkisine dikkat çekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk ve Medya, Çizgi Filmler, Eğitsel İçerik, İçerik Analizi.

Abstract

Today, media stands out as a powerful tool in shaping children's attitudes toward the environment, society, and science. Cartoons, which are frequently watched by preschool and elementary school children, not only provide entertainment but also serve an educational function. In this respect, media content stands out for its potential to contribute to educating children on various topics. This study aims to examine how themes of science, the environment, and social awareness are represented through the domestically produced children's cartoons 'Rafadan Tayfa' and 'Aslan's Experiment Room' broadcast on TRT Çocuk. Content analysis was used to examine how themes such as environmental cleanliness, recycling, mutual aid, solidarity, and social responsibility were addressed in the episodes of 'Rafadan Tayfa' and how various scientific topics were conveyed through experimental methods in 'Aslan's Experiment Room.' The study employed a qualitative method, and cartoons were limited to five sections, each selected through a purposive sampling method. The findings reveal that cartoons contain important messages aimed at fostering children's scientific, environmental, and social awareness. In this respect, the study highlights the potential of media content in the context of values education and highlights the pedagogical impact of such productions.

Keywords: Children and Media, Cartoons, Educational Content, Content Analysis.

GİRİŞ

Günümüzde çocuklar, kitle iletişim araçlarının en çok odaklandığı gruplardan biri olmuştur. Medya, çocukların değerler sistemini şekillendiren en etkili araçlardan biri haline gelmiştir. Özellikle okul öncesi ve ilkokul çağındaki çocuklar, çizgi filmler aracılığıyla bilime, çevreye ve topluma ilişkin önemli mesajlar edinmektedir.

0-18 yaş aralığındaki bireyler, genellikle tüm toplumlarda çocuk olarak değerlendirilir. 18 yaş ise, ergenlik döneminin sona erdiği ve yetişkinliğe geçişin başladığı sınır kabul edilir. Gelişen ve dönüşen yaşam koşullarıyla birlikte artan iletişim hızı, çocuk kavramında da önemli değişimlere neden olmaktadır. Öyle ki, “çocukluk” kavramı artık neredeyse geleneksel bir olguyu çağrıştırmaya hale gelmiştir. Bilgi ve iletişim çağının hiper-hızlı akışı içerisinde büyüyen günümüz çocukları, modern ve hatta post-modern çocukluk deneyimleri yaşamaktadır. Bu hızlı dönüşüm sürecinde yoğun bir şekilde maruz kaldıkları iletilerle şekillendirilmeye ve yönlendirilmeye çalışılan çocuklar, yalnızca çocukluklarını doyurmayı yaşayamamakla kalmamakta, aynı zamanda geleceğinin ellerinden alınması tehlikesiyle de karşı karşıya bırakılmaktadır. Bu riskin başlıca kaynaklarından biri ise iletişim araçları ve medyadır (Pembecioğlu, 1997, s. 254)

Bu bağlamda, medya okuryazarlığı becerilerinin erken yaşlardan itibaren kazandırılması, çocukların medya içeriklerini eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirebilmeleri ve değer sistemlerini bilinçli bir biçimde inşa edebilmeleri açısından büyük önem taşımaktadır. Ayrıca çocuklara yönelik medya içeriklerinin incelenmesi, onların gelişim süreçlerine etkilerini anlamak açısından da önemlidir.

Çalışmanın amacı, seçilen çizgi filmler üzerinden çocuk, medya ve eğitsel içerik ilişkisini analiz etmek, çizgi filmlerin çocuklara bilimsel yeterlilik, çevre bilinci ve toplumsal duyarlılık konularının nasıl aktarıldığını ortaya koymaktır.

Bu çalışmada, TRT Çocuk kanalında yayınlanan ‘Rafadan Tayfa’ ve ‘Aslan’ın Deney Odası’ çizgi filmlerinde bilim, çevre ve doğa temalarının ön planda olduğu seçili bölümler incelenerek, çocuklara yönelik medya içeriklerinin deney yoluyla bilimsel temaların öğretilmesi, çevre bilinci ve toplumsal duyarlılık kazandırmadaki rolü analiz edilmiştir. Erken yaşta kazanılan çevre dostu tutum ve davranışların ve de deneyerek öğrenmenin faydalarının uzun vadeli etkileri göz önünde bulundurulduğunda, bu çalışma hem çocukların gelişim süreçleri hem de çevresel sürdürülebilirlik açısından önemli bir akademik katkı sunmayı da amaçlamaktadır.

Bu araştırmanın özgünlüğü, ‘Aslan’ın Deney Odası’ ve ‘Rafadan Tayfa’ çizgi filmlerinin bilime yönelik konuların, çevre ve toplum bilinci temalarının değerler eğitimi çerçevesinde ele alınmasıdır. Önceki araştırmalar genellikle çizgi filmlerin değerler eğitimi üzerindeki etkilerine odaklanmış, ancak bilimsel konular, çevre ve toplum bilinci gibi spesifik temaları detaylı bir şekilde incelememiştir. Örneğin, Şentürk & Keskin’in (2019) çalışması, ‘Rafadan Tayfa’ çizgi filminin milli ve evrensel değerler açısından değerlendirilmesine odaklanmıştır (Şentürk & Keskin, 2019) Benzer şekilde, Karaca (2019) tarafından yapılan araştırma, çizgi filmin değerler eğitimi bağlamında incelenmesiyle ilgilidir (Karaca, 2019). Ancak, bu çalışmalar çevre bilinci ve sürdürülebilirlik temalarını derinlemesine ele almamıştır. Bu bağlamda, mevcut araştırma, ‘Rafadan Tayfa’ ve ‘Aslan’ın Deney Odası’ çizgi filmlerinin seçilen bölümleri üzerinden bilimsel kazanım, çevre bilinci ve toplum duyarlılığı bağlamında analiz edilerek literatürdeki bu boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Bu yaklaşım, çocuklara yönelik medya içeriklerinin söz konusu değerler eğitimi entegre şekilde sunduğunu gösteren nadir örneklerden biri olması açısından önemlidir.

TEORİK ÇERÇEVE

Medya Okuryazarlığı

Medya okuryazarlığı kavramı, var olan kitle iletişim araçlarını kullanabilme, bu araçlardan gelen mesajları çözümleyebilme, değerlendirebilme ve sonrasında kendi mesajını oluşturabilme becerilerini kapsamaktadır.

Medya okuryazarı bir birey, basılı ve elektronik medya içeriklerini çözümleyebilir, değerlendirebilir, analiz edebilir ve içerik üretimi yapabilir. Medya okuryazarlığının en temel amacı, bireylere eleştirel bir özerklik sağlamaktır. Medya okuryazarlığı eğitiminde vurgulanan alanlar; estetik takdir ve ifade, bilinçli vatandaşlık, sosyal savunuculuk, öz saygı ve tüketici yetkinliğine kadar geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Medya okuryazarlığının temelleri ise,

-hals

-Medyanın ticari çıkarımları vardır.

-Medyanın ideolojik ve politik çıkarımları vardır.

-Her mecrada biçim ve içerik birbiriyle ilişkilidir ve her birinin kendine özgü bir estetiği, kodları ve gelenekleri vardır.

-Alıcılar medyada anlamı müzakere eder (Aufderheide, 2018).

Medya araçlarının içerisinde özellikle televizyonun, diğer araçlara göre insanları daha fazla etkilediği bir gerçektir. Çünkü televizyon hem gösteren hem de anlatan bir araçtır. Televizyon bu özelliği sayesinde diğerlerine göre güvenilir bir araçtır.

Televizyonun, bireylerin ve toplumun boş zaman kullanımı, siyasi ve toplumsal gerçeklik farkındalığı, kültür ve etikte kişisel değerler oluşturma üzerindeki etkisi sürekli artmaktadır. Televizyonun ritüelleri, sembol sistemi, gelenekleri ve sürekli katılımı, katılımcı-gözlemciyi karşı karşıya getirir (Brown, 1998).

Medya okuryazarlığının önemi yalnızca televizyona ya da medyaya maruz kalma miktarıyla değil, bilginin demokrasi, kültürel katılım ve aktif vatandaşlığın gelişimindeki hayati rolüyle de doğrulanmaktadır. Eğlence ve popüler kültür içeriklerinin sosyalleşme aracı olarak hizmet etmiş olduğu çocuk ve gençlerin büyük oranda medya mesajlarına maruz bırakıldığı kabul edilmelidir. Ergenler, televizyon, internet, popüler müzik, filmler ve video oyunları gibi eğlence medyasını giderek daha fazla tüketmektedir. Bilgiyi kullanmak, işlemek ve üretmek, özellikle dijital medyaya ve bilgi işlem araçlarına gün geçtikçe daha fazla güvenen kullanıcılar için giderek daha çok önem arz etmektedir (Hobbs, 2007).

Tüm insanlar veya bir kişinin tüm yaşamı boyunca uygun olan ve bilgi ortamının değişen koşullarına göre kavram ve yeterliliklerin sürekli güncellenmesini gerektirmeyen tek bir okuryazarlık yoktur. Medya okuryazarlığı, yeni dijital teknolojiler ve sıradan insanların artan katılımıyla varlığı daha geniş ve daha çeşitli hale gelen medyayı bilinçli olarak veya farkında olmadan tüketen tüm vatandaşlar için önemlidir. Dolayısıyla medya okuryazarlığı, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretimde kendi başına veya muhtemelen -daha büyük olasılıkla- bir tür çoklu veya çok biçimli okuryazarlığın parçası olarak rolünü bulmalıdır (Koltay, 2011, s. 219).

Medya okuryazarlığı, okuma-yazma faaliyetinin temel okuma yazma becerilerine ek olarak mantıklı okumayı, zihinsel becerileri ve hesap yapabilme yetisini de kapsamaktadır. Bu bağlamda, medya okuryazarlığı, bireyin modern toplumun gerektirmiş olduğu bilgi ve becerilere sahip olması anlamına gelmektedir (Aytaş & Kaplan, 2017, s. 292). Bu bilgi ve becerilere sahip olmak eleştirel bir zihne sahip olmayı gerektirmektedir.

(Masterman, 1985), 'Eleştirel özerlik' adını vermiş olduğu kavramsallaştırmasında izleyicilerin kitle iletişim araçları karşısında kendi başlarına kaldıklarında ne kadar eleştirel olabildikleriyle ilgilenmektedir. Ona göre, kullanıcılar kendi eleştirel özerkliklerini kazandıkları zaman, medya okuryazarı olabilirler.

Çocuk, Medya ve Değerler Eğitimi

Günümüzde çocukların dünyayı algılamaya biçimleri, yalnızca çevrelerinden değil, aynı zamanda maruz kaldıkları medya içeriklerinden de güçlü biçimde etkilenmektedir. Çocukların, izledikleri medya içerikleri yoluyla tavır ve davranışları değişim göstermektedir.

Medyanın çocukların yaşamındaki rolüyle ilgili olarak şimdiye kadar edinilen bilgiler, medyanın iletmekte olduğu içerikler, tüketilme koşulları ve ortamı, çocukların onlardan yararlanma şekilleri, yaşı ve diğer niteliklerine bağlı olarak olumlu ve olumsuz etki oluşturabileceğini göstermektedir. Ancak medya kendi içerisinde ve kendi başına iyi veya kötü değildir. Bunlar aslında çeşitli kesimler tarafından

çok türlü şekillerde kullanılmakta olan teknolojilerdir. Bu tüm medya organları için geçerli olmaktadır. Aynı şekilde, televizyonun iyi veya kötü olması gerekliliği olmadığı gibi, kitaplar da iyi veya kötü değildir. Dolayısıyla bütün içerikler basmakalıp ve şiddet mesajları içerip içermediği açısından olduğu kadar içeriklerin çocuklara uygun olup olmadıkları bakımından da titizlikle incelenmelidir (Lemish & Koluckı, 2013).

Medya kavramı, toplumla iletişim kurmayı sağlayan matbaa, telgraf, telefon, tablet gibi tüm kitle iletişim araçlarını kapsayan bir terimdir. İngilizce ‘araç’ anlamına gelen ‘medium’ kelimesinin çoğulu olan “media” ifadesi, bir araç yoluyla gerçekleştirilen ve yüz yüze olmayan, uzak mesafeler arasında kurulan iletişimi tanımlamak için kullanılır (Maigret, 2013). Dünyanın herhangi bir noktasında meydana gelen gelişmeler kitle iletişim araçları vasıtası ile anlık olarak bireylere ulaşabilmektedir. Bilgiye erişim süreci, bireyin aktif çabasından ziyade, medyanın yönlendirici ve kuşatıcı rolü doğrultusunda şekillenmektedir. Bu durum, bireye iletilen bilginin içeriği ve niteliğine ilişkin sorgulamaları beraberinde getirmektedir. Medyada kaliteli içerik, yalnızca bilginin doğru ve objektif olmasını değil, aynı zamanda pedagojik ölçütlere uygunluğunu da içerir. Çünkü bilginin bu kadar hızlı yayılması, onun en sonunda kimlere ulaşacağını öngörmeyi güçleştirir. Bu bilgi bazen bir yetişkine ulaşabileceği gibi, bazen de bir çocuğa ulaşabilir. Eğer çocuğa ulaşan bilgi onun gelişim dönemine uygun değilse, bu durum çocukta davranışsal ya da ruhsal sorunlara yol açabilir (Güneş, 2013, s. 84). Dolayısıyla, medya içeriklerinin hem bilginin doğruluğu ve nesnelligi hem de hedef kitlenin yaş, gelişim dönemi ve pedagojik ihtiyaçları doğrultusunda değerlendirilmesi; bireylerin ve özellikle de çocukların duygusal, bilişsel ve de sosyal gelişimleri bakımından büyük önem arz etmektedir.

Günümüzde çocuklar, medya araçlarını çok küçük yaşlardan itibaren kullanmayı öğrenmekte ve zamanlarının büyük bir bölümünü televizyonun ve internetin başında geçirmektedir. Bu durum, onların medya teknolojileriyle iç içe bir yaşam sürmelerine yol açmaktadır. Bu bağlamda, artık çocuklar için “televizyon çocuğu” ve “bilgisayar çocuğu” gibi tanımlar kullanılmaya başlanmıştır. Medyayla kurulan bu yoğun ilişki, çocukların iletişim biçimlerinde değişim yaratarak yüz yüze iletişim yerine dolaylı yollarla sosyalleşmeyi, kitap okuma alışkanlığının azalmasını ve görselliğe dayalı popüler kültür öğelerinin ön plana çıkmasını beraberinde getirmektedir (Karaboğa, 2018, s. 2).

Televizyon, bilgisayara ve diğer medya araçlarına göre, kitle iletişimiminin en yaygın aracıdır ve izleyiciye görsel ve işitsel uyarıcıların bir karışımını ve hem gerçek hem de sanal âlemlerden geniş bir hikâye yelpazesi sunar. Bu nedenlerden dolayı, birçok evde televizyon, dünyaya erişimin bir yolu olarak işlev gören en önemli ev aleti olarak kabul edilmiştir. Televizyon sayısındaki hızlı artış, her bireyi bir şekilde etkilemiştir; ancak çocuklar üzerindeki etkisi en endişe verici olanıdır. Çocukların televizyona maruz kalması, iki yaşında çizgi film izlemeyle başlar ve bu nedenle altı yaşına gelmeden önce televizyon bağımlısı olurlar. Televizyon, insan yaşamında birçok rolü olan ve aynı zamanda otoritesini sürekli olarak artıran güçlü bir araçtır. Dolayısıyla, televizyonun insanların tutum ve davranışlarını etkileme ve yönlendirme gücüne sahip olduğu artık genel olarak kabul edilmektedir (Özer & Avcı, 2015, s. 419).

Tüm bu bilgiler doğrultusunda, çocukların medya ile kurduğu ilişki; bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimlerini doğrudan etkileyen, aynı zamanda kültürel değerlerin aktarımı, toplumsal normların içselleştirilmesi ve kimlik inşası süreçlerinde belirleyici rol oynayan çok katmanlı ve süreklilik arz eden bir etkileşim biçimi olarak değerlendirilmelidir. Bu ilişkinin niteliği yalnızca medyanın içerik yapısıyla sınırlı tutulmamalı; çocuğun gelişimsel özellikleri, içinde bulunduğu toplumsal çevre ve medya okuryazarlığı düzeyiyle birlikte bütüncül bir yaklaşımla ele alınmalıdır. Çocuk ve medya arasındaki ilişkinin yalnızca içeriklerin olumlu ya da olumsuz etkileri üzerinden değerlendirilmesi yetersiz kalmaktadır. Medya sadece ayrı ayrı bireyleri değil, toplumun tamamını etkilemektedir. Bu nedenle de toplumda var olan toplumsal değerler ve bu değerlerin kazandırılması için verilen eğitimler önem arz etmektedir.

Değer kavramı ise hem insanlar hem de toplumlar tarafından değişiklik arz eden, yazılı olmayan, doğru ile yanlışın ayırt edilmesini sağlamada rehberlik görevi gören ortak inançlar olarak tanımlanabilmektedir (Elçi & Çatak, 2021, s. 505). Sevgi, yardımseverlik, başkasını düşünme, saygı, hoşgörü, dürüstlük, sadakat, dayanışma, alçakgönüllülük, iffet, yiğitlik, çalışkanlık, namus, ahlakilik en bilinen toplumsal

değerlerdir. Değerler toplumdan topluma değişkenlik gösterebilmektedir. Toplumsal değerler zaman içerisinde çeşitli değişkenlerin etkisiyle değişebilmektedir (Alimcan & Şam, 2017, s. 241).

Değerler eğitimi, bireylerin ve toplumların sahip oldukları ahlaki, kültürel ve sosyal değerleri yeni nesillere aktarma sürecidir. Bu eğitim, yalnızca bilgi ve beceri kazandırmayı değil; aynı zamanda bireylerin davranışlarını şekillendirmeyi, toplumsal düzeni korumayı ve etik ilkeleri içselleştirmeyi amaçlar. Değerler eğitimi ile medya arasındaki ilişki, günümüz toplumunda oldukça kritik bir noktada durmaktadır. Çünkü medya, değerlerin aktarımı ve dönüşümünde hem bir araç hem de bir meydan okumadır.

Değerler hem eğitim teorisi hem de okulların pratik faaliyetleri için iki açıdan önemlidir. İlk olarak, okullar ve okullar içindeki öğretmenler, aileler, medya ve akran gruplarının yanı sıra, çocukların ve gençlerin, dolayısıyla da toplumun genelinin gelişen değerleri üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. İkinci olarak, okullar toplumun değerlerini yansıtır ve somutlaştırır; aslında, okullar varlıklarını toplumun değerlerini benimsemesine ve eğitim yoluyla kendi gelecekteki gelişim modelini etkilemeye çalışmasına borçludurlar (Halstead & Taylor, 2005, s. 11).

Değerler eğitimi, ahlaklı, karakterli ve kişilik sahibi kişiler yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Bu değerlerin çocuklara aktarılması süreci olarak adlandırılan değerler eğitiminde, başta aile olmak üzere çevre, okul, medya ve sosyal medya vb. unsurlar etkin rol oynamaktadır (Deniz & Karagöl, 2018, s. 246).

Çizgi Film ve Eğitsel İçerikler

Çizgi filmler, erken çocukluk döneminde yalnızca eğlence aracı olarak değil, aynı zamanda çocukların zihinsel gelişimini destekleyen, duygusal farkındalıklarını artıran ve toplumsal etkileşim becerilerini şekillendiren eğitsel içerikler olarak da önemli bir rol üstlenmektedir. Eğitsel içerik niteliği taşıyan çizgi filmler, çocuklara çeşitli bilgi ve değerleri aktarırken aynı zamanda onların sosyal normları öğrenmelerine, kültürel kodları içselleştirmelerine ve çevrelerini anlamlandırmalarına katkı sağlamaktadır. Bu yönüyle çizgi filmler, günümüz medya ortamında çocuk eğitiminin destekleyici bir unsuru haline gelmiştir.

Teknolojik gelişmelerin hız kazanması, sosyal medyanın yaygınlaşması ve televizyonun ev yaşamında vazgeçilmez bir unsur hâline gelmesi, bireylerin yaşam biçimlerinde olduğu gibi çocukların eğitim süreçlerinde de önemli dönüşümlere yol açmıştır. Geleneksel eğitim anlayışında, çocuğun eğitimi ailede başlamakta ve okul çağına ulaştığında bu süreç okul ortamında devam etmekteydi; çocuğun temel bilgi edinim kaynağı ise aile ve okul olarak konumlanmaktaydı. Günümüzde ise bu yapıya, çocukların günlük yaşamlarında sıkça karşılaştıkları ve keyifle tükettikleri çizgi filmler de dâhil olmuştur. Önceden yalnızca belirli zaman dilimlerinde genel yayın yapan televizyon kanallarında yer alan çizgi filmler, günümüzde her yaş grubuna hitap eden ve kesintisiz yayın yapan özel çizgi film kanallarıyla yer değiştirmiştir. İzlenme oranlarındaki artış, çizgi filmlere yönelik algının da evrilmesine neden olmuş; sadece eğlence amacıyla üretilen bu yapımlar, günümüzde kültürel öğelerin ve değerlerin aktarımında etkili birer araç olarak kullanılmaya başlanmıştır (Yeniçeri, 2020, s. 389).

(Apak & Yazıcı, 2024)'ya göre; çizgi filmler, çocukların ilgisini renkli görsellikleri ve eğlenceli karakterleriyle cezbederek erken çocukluk döneminde sıkça tüketilen medya ürünleri arasında yer almaktadır. Ancak bu yapımlar yalnızca eğlence işleviyle sınırlı kalmamakta; aynı zamanda toplumsal değerlerin, normların ve rollerin çocuklara aktarılmasında önemli bir araç olarak kullanılmaktadır. Çizgi filmlerde temsil edilmekte olan aile yapıları, toplumsal roller, arkadaşlık ilişkileri ve yaşama biçimleri çocuklar açısından birer model teşkil etmekte; karakterler ise özdeşim kurulabilecek rol modelleri olarak işlev görmektedir. Bu tür temsiller, çocukların içinde buldukları aile yapısını, toplumsal ilişkilerini ve bireysel değerlerini sorgulayıp anlamlandırmalarına katkı sağlamaktadır.

Richard E. Mayer ve Roxana Moreno'nun birlikte yaptıkları bir araştırmada, eğitimcilerin eğlenceli içerikler hazırlayarak verdikleri eğitimlerin daha verimli olduğu ortaya çıkmıştır. Onlara göre, eğitimciler derslerinde eğlenceli ve animasyon içeren sunumlar kullandıklarında daha etkili olmaktadır (Mayer & Moreno, 2002). Eğitimin görsel unsurlarla verildiğinde daha kalıcı olduğu bilinmektedir. Çünkü görsel

unsurlar beynin her iki tarafını da çalıştırmaktadır. Böylece görsel olarak verilen eğitimler, hafızada daha uzun süre yer edinmektedir.

Eğitimciler, öğretim etkinliklerini daha aktif hale getirmek için öğretim sürecinde çeşitli öğretim materyalleri kullanabilirler. Eğitici çizgi romanlar ve çizgi filmler, öğretmenlerin öğretim sürecinde kullanabilecekleri etkili öğretim materyalleri arasındadır. Ancak, öğretim materyallerinin öğrenciler üzerinde farklı etkileri olabilir. Öğretim etkinliklerinde öğretim materyallerinin kullanılması, öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor gelişimini destekler. Öğretim materyalleri, öğrencilerde değişik bakış açılarının geliştirilmesinde, eğitim süreçlerinin zenginleştirilmesinde ve çoklu öğrenme ortamlarının oluşturulmasında etkili araçlardır. Ayrıca, öğrencilere hitap eden materyallerle eğitimciler, öğretim sürecindeki birçok zorluğun üstesinden gelebilirler (Şentürk & Şimşek, 2021, s. 515).

Medya, kültürlere nüfuz ediyor ve insanları giderek artan bir hızla bilgiyle boğuyor. Dünya genelinde, eğitimciler arasında, bireylere medyayı ve onun göndermiş olduğu mesajları anlamayı öğretmenin ne kadar önemli olduğu konusunda giderek artan bir farkındalık var. Medya okuryazarlığı çağrıları yeni olmasa da, yeni olan şey, öğrencilerin kendi mesajlarını üretmelerine fırsat veren nispeten ucuz medyanın yükselişi, programların hızla ulusötesi iletimi ve son 20 yılda birçok ülkenin ulusal müfredat geliştirmek için gösterdiği ortak çabadır (Christ & Potter, 1998, s. 5).

Sonuç olarak, çizgi filmler günümüzde yalnızca eğlence amaçlı tüketilen medya ürünleri olmanın ötesine geçerek, erken çocukluk dönemindeki bireylerin bilişsel, duygusal ve toplumsal gelişimlerini destekleyen önemli araçlar haline gelmiştir. Renkli görsellikleri, ilgi çekici karakterleri ve kurgusal yapıları sayesinde çocukların dikkatini çeken bu yapımlar; değerler eğitimi, toplumsal normların aktarımı, kültürel kodların içselleştirilmesi ve sosyal rollerin tanıtılması açısından güçlü bir temsil alanı sunmaktadır. Özellikle aile yapıları, arkadaşlık ilişkileri, doğa ve çevre bilinci gibi temalar üzerinden çocuklara model oluşturan bu içerikler, çocukların yaşadıkları toplumu ve kendi rollerini anlamlandırmalarına katkı sağlamaktadır. Bu yönüyle çizgi filmler, medya ve eğitim ilişkisinin en somut örneklerinden biri olarak değerlendirilmektedir.

Yöntem

Bu çalışma kapsamında nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi tekniği benimsenmiş ve amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

İçerik analizi, sosyal gerçekliği incelemeye yönelik nesnel ve sistematik bir yöntem olup, önceden belirlenen kriterlere dayanarak metinlerden, sözlü ya da yazılı materyallerden anlamlar çıkarma sürecidir. Başlangıç aşamasında zayıf görülebilirken, uygulama aşamasında ilginç ve etkili sonuçlar ortaya koymaktadır. Bu yöntem, nicel verileri nitel veriye dönüştürmeye ve yazılı metinlerden hareketle yazılı olmayan mesajlara ulaşmaya olanak sağlayan, çok yönlü ve de sürekli geliştirilen bir tekniktir (Tavşancıl & Aslan, 2012, s. 21).

(Baki & Gökçek, 2012)’e göre; amaçlı örnekleme, genellikle nitel araştırmalarda kullanılan ve araştırma sorularıyla bağlantılı belirli hedefler doğrultusunda birey, grup ya da kurum gibi birimlerin bilinçli şekilde seçilmesi olarak tanımlanabilir.

Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Çalışmanın amacı, çizgi filmlerde bilimsel konularda deney yoluyla öğrenme, çevresel ve toplumsal konularda bilinç kazandırma gibi konuların nasıl işlendiği ve çocuklara çizgi filmler yoluyla değerler eğitimlerinin nasıl verildiğini ortaya koymaktır. Ayrıca çalışma, ele alınan çizgi filmler üzerinden medyadaki eğitsel içeriklerin çocuklara hangi kazanımları sağladığını incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma için özellikle eğitici yönünün ağır bastığı düşünülen çizgi filmler seçilmiştir. Her iki çizgi film de TRT Çocuk kanalında uzun zamandan beri yayınlanmakta ve çocukların severek izleyebileceği şekilde konuları işleyen çizgi filmlerdendir.

‘Rafadan Tayfa’ çizgi filminde birçok karakter bulunmaktadır. Ancak olaylar Hayri ve Kâmil adındaki iki karakter üzerinden anlatılır ve özellikle çevreye karşı duyarlılık ve toplumsal dayanışma konuları

işlenir.

‘Aslan’ın Deney Odası’ çizgi filminde ise Aslan ve iki arkadaşının özellikle doğa ve hava olayları ile ilgili sorular sorması ve bunların deney yoluyla gösterilmesi üzerinden konular anlatılmaktadır.

Bu kapsamda, ‘Rafadan Tayfa’ çizgi filmindeki: ‘Yeşil Ayak İzi, Enerji Muhafızları, Kuraklık, Maket Ev ve Çöl Sıcağı’ bölümleri;

‘Aslan’ın Deney Odası’ çizgi filmindeki: ‘Katı-Sıvı Madde, Sabun Bizi Mikroplardan Nasıl Korur?, Bulutlar Nasıl Oluşur?, Sıvı Transferi, Ay’ın Lekeleri’ bölümleri incelemeye alınmıştır.

Bu bölümler amaçlı örneklem belirleme yöntemiyle belirlenmiştir. Bu bölümlerin seçilme sebebi ise araştırma konusunu en iyi yansıtabilecek bölümler olmasıdır. Araştırmaya başlamadan önce her iki çizgi filmde de birçok bölüm izlenmiştir. Ancak konuyu yansıtmaması ve konu bağlamında örnek teşkil etmesi açısından bu bölümler tercih edilmiştir. Her iki çizgi filmde de çok fazla bölüm olduğu için ve araştırma kapsamında sınırlandırmaya gidilmesi gerektiği için her iki çizgi filmde 5’er bölüm incelemeye alınmıştır.

Nitel içerik analizi yöntemiyle incelenen çalışmanın hipotezleri aşağıda listelendiği şekildedir:

- Medyada çocuklara yönelik olumsuz içerikler olduğu gibi, eğitsel içerikler de bulunmaktadır.
- Medyadaki bu eğitsel içeriklerin, deney yoluyla bilimsel konuları aktarması, çevre ve toplum bilincini aşılması gibi kazanımlar çocuklara çizgi film yoluyla gösterilerek verildiğinde onların hafızalarında daha fazla yer etmesi sağlanabilir.
- TRT Çocuk kanalında yayınlanan ‘Rafadan Tayfa ve Aslan’ın Deney Odası’ çizgi filmleri çocuklara bilim, çevre ve toplum bilinci konularında faydalı bilgiler aktarmaktadır.

Bulgular ve Değerlendirmeler

Çalışmada örneklem olarak Rafadan Tayfa ve Aslan’ın Deney Odası çizgi filmlerinin seçilen bölümleri ele alınmıştır. Araştırmada, yerli yapım ürünü olan her iki çizgi filmin de 5’er bölümü aşağıdaki tablolarda kategorilere ayrılarak nitel içerik analiziyle incelemeye alınmıştır:

Tablo 1. ‘Yeşil Ayak İzi ve Sabun Bizi Mikroplardan Nasıl Korur?’ bölümlerinin değerler eğitimi vermesi noktasında incelenmesi.

	Rafadan Tayfa	Aslan’ın Deney Odası
Kategoriler	İçerik	İçerik
Bölüm Adı	Yeşil Ayak İzi	Sabun Bizi Mikroplardan Nasıl Korur?
İşlenen Tema	Karbon ayak izi, çevre kirliliği, doğaya insan etkisi.	Merak, suyun ya da sabunun mikropları temizleme gücü.
Konu Özeti	Karakterler, doğaya bıraktıkları izlerin etkisini sorgular. İnsanların doğaya zarar verdiği vurgulanır.	Karakterler sabunun insanları mikroplardan nasıl koruduğunu sorgulamaktadır. Deney yaparak bunu gözlemlerler.
Verilmek İstenen Mesaj	Doğaya zarar vermemek, bilinçli ve duyarlı birey olmak, ekolojik dengeye saygı göstermek.	Sabunun temizleyici gücü olduğunu kanıtlamak. Ayrıca suyun tek başına mikropları yok etmekte başarısız olacağı vurgulanır.
Değerler Eğitimi Açısından Önemi	İnsan faaliyetlerinin doğa üzerindeki olumsuz etkilerinin çocuklara fark	Sabunun temizleme gücü olduğunun çocuklara fark ettirilmesi ve bunun deney

	ettirilmesi; masum olanla zararlı olanın ayırt edilmesini sağlayarak çevre sorumluluğu geliştirme.	yoluyla gösterilmesi. Elleri sabun ile yıkamanın temizlik açısından önemi.
--	--	--

Rafadan Tayfa çizgi filminde ‘Yeşil Ayak İzi’ adlı bölüm, çevre bilinci teması etrafında şekillenen bir anlatıya sahiptir. Bölümde karakterler, doğaya bıraktıkları etkileri sorgulamakta ve insan faaliyetlerinin çevre üzerindeki olumsuz sonuçları vurgulanmaktadır. Hayvanların doğal yaşamla uyum içinde hareket ettikleri, oysa insanların çevreyi kirletici bir rol üstlendikleri anlatı üzerinden işlenmiştir. Bu yönüyle çizgi film, çocukların çevresel farkındalık geliştirmesine katkı sağlamaktadır.

Verilen mesaj, çocukların çevreye duyarlı bireyler olmalarını teşvik etmektedir. Bu değer, özellikle günümüzde artan çevre sorunları bağlamında oldukça önemlidir. ‘Yeşil Ayak İzi’ bölümü, sadece bilgi vermekle kalmamakta; aynı şekilde çocuklara empati kurdurarak davranış geliştirmeyi de hedeflemektedir. Görsel anlatım ve karakterlerin rehberliğiyle çevreye saygılı bir yaşam tarzı örneklendirilmiştir. Bu nedenle bu bölüm, değerler eğitimi kapsamında çevre bilinci kazandırma yönünden etkili bir örnek teşkil etmektedir.

Çocuklar tüm dikkatlerini vermiş bir şekilde televizyon izlemekte iken bu andan faydalanarak, çizgi filmler bir eğitim aracı olarak kullanılabilir. Böylece çocuklar eğlenerek, daha kolay öğrenebileceklerdir. Onların seyerek izledikleri çizgi filmlerin bir eğitim aracı şeklinde kullanılması çok faydalı olacaktır. Bu açıdan, çizgi filmler görsel olan eğitimin ilk adımını oluşturmaktadır. Çocukların eğlenirken kelime telaffuzlarını, yeni kelimeleri, kültürel çeşitliliği, farklı coğrafyaları, sevgiyi, cesareti, aşkı, farklı hayvanları, söz dinlemeyi ve benzeri birçok noktada onların anlayabileceği düzeyde bilgileri kazanmalarına yardımcı olmaktadır (Demiral vd., 2016, s. 536).

Aslan’ın Deney Odası çizgi filmindeki ‘Sabun Bizi Mikroplardan Nasıl Korur?’ bölümünde sabunun temizleyici olduğunun nasıl anlaşıldığı sorgulanmaktadır ve bu, deney ile ispatlanmaya çalışılır. Karakterler bir tabağa bir miktar su koyarlar ve suyun üzerine karabiber dökerler. Karabiberi mikrop olarak kabul eden karakterler, ellerini suya batırdıklarında, karabiberler ellerine bulaşır. Ancak sabunlanmış olan parmaklarını aynı suya batırdıklarında karabiberlerin ellerinin etrafından çekildiklerini gösterirler.

Çizgi filmde verilen mesaj, suyun tek başına elleri temizlemekte yeterli olmayacağı ve sabunun temizleyici gücünün olduğudur. Bu bölümde değerler eğitimi açısından, elleri sabun ile yıkamanın temizlik açısından önemi vurgulanmaktadır.

Tablo 2. ‘Enerji Muhafızları ve Sıvı Transferi’ bölümlerinin değerler eğitimi vermesi noktasında incelenmesi.

	Rafadan Tayfa	Aslan’ın Deney Odası
Kategori	İçerik	İçerik
Bölüm Adı	Enerji Muhafızları	Sıvı Transferi
İşlenen Tema	Enerji tasarrufu, çevresel bilinç, bireysel sorumluluk, toplumsal farkındalık, sürdürülebilir yaşam.	Açık hava basıncı, deney yoluyla öğrenme, merak giderme, sıvı transferini öğrenme.
Konu Özeti	Tayfa, artan elektrik tüketimine çözüm arar ve mahallede enerji bilinci oluşturmak için harekete geçerler.	Karakterler sıvı transferinin ve açık hava basıncının arasındaki ilişkiyi merak eder ve bunu deney yoluyla öğrenmek için harekete geçerler.
Verilmek İstenen Mesaj	Enerji kaynaklarını verimli	Deney yoluyla açık hava

	kullanmak, israfı önlemek, bireysel katkının önemini kavramak, toplumsal dayanışmayla çevresel farkındalık oluşturmak.	basıncı ve sıvı transferi arasındaki ilişkiyi anlamak, evdeki malzemeleri kullanarak deney yapabilmek ve görerek öğrenme konusunda farkındalık kazandırmak.
Değerler Eğitimi Açısından Önemi	Çocuklara küçük yaşta enerji bilinci kazandırmak, bireysel sorumluluk alma becerisi geliştirmek, çevreye karşı duyarlı bir yurttaş olmanın temellerini atmak.	Sıvı transferini öğrenmek, deneyerek öğrenmeye teşvik etmek, hava olaylarını anlayabilmek.

‘Enerji Muhafızları’ bölümü, çocuklara enerji tasarrufu gibi teknik bir konuyu sade ve yaşanabilir bir çerçevede aktararak, bu alanda bir değerler eğitimi aracı olarak işlev görmektedir. Karakterlerin bireysel farkındalıkla başlayıp kolektif harekete dönüşen süreci, çocuklara hem sorumluluk alma hem de toplumsal etkileşim kurma becerisi kazandırır.

Mahalle bağlamı, klasik öğretici anlatının ötesinde bir aidiyet duygusu yaratır. Bu bağlamda karakterler yalnızca birer figür değil; davranışsal modeller, çözüm odaklı bireyler ve ilham verici liderlik örnekleridir. Kamil’in pratik çözümleriyle Hayri’nin deneysel merakı birleşerek çocuklara bilimin ve mantıklı düşünmenin önemini gösterir.

Bölümde, enerji tasarrufu yalnızca teknik bir zorunluluk değil; yaşama biçimi, bilinçli yurttaş olmanın temelidir. Özellikle çocukların başlattığı kampanyanın mahalleli tarafından benimsenmesi, medya içeriğinde çocuk öznesine aktif bir rol biçildiğini göstermesi açısından da pedagojik olarak anlamlıdır. Kısacası ‘Enerji Muhafızları’ yalnızca bir çizgi film bölümü değil; sürdürülebilirlik ideallerinin çocuk zihninde somutlaşmasına hizmet eden bir değerler eğitimi aracıdır. Bu nedenle eğitimciler ve ebeveynler için hem içerik hem de yöntem açısından dikkate alınması gereken başarılı bir örnek olarak değerlendirilebilir.

Eğitici olan televizyon programları çocuk bireylerin el becerileri ve hayal dünyalarının gelişimine katkı sağlamaktadır. Özellikle de erken çocukluk döneminde deneyerek elde edilebilecek temel beceri, bilgi ve alışkanlıklar, çocukların sonraki öğrenme dönemlerini etkilemesinin yanında, bütün hayatlarının diğer dönemleri için de temel oluşturmaktadır (Kara, 2016).

‘Sıvı Transferi’ bölümünde, bardaktaki meyve suyu yanlışlıkla pipetten yere dökülür ve alçak hava basıncı ve sıvı transferi arasındaki ilişki merak edilir. Bu ilişki deney yoluyla gösterilir. Karakterler iki bardağı masasının üzerine koyarlar ve pipet yardımıyla sıvı transferinin oluşmasını sağlarlar. Bu bölümde çocuklar soru sormanın ve görerek öğrenmenin önemini farkına varmaktadır. Ayrıca çocuklar hava olayları ve sıvı transferinin nasıl gerçekleştiği konusunda fikir sahibi olmuşlardır.

Tablo 3. ‘Kuraklık ve Bulutlar Nasıl Oluşur?’ bölümlerinin değerler eğitimi vermesi noktasında incelenmesi.

	Rafadan Tayfa	Aslan’ın Deney Odası
Kategori	İçerik	İçerik
Bölüm Adı	Kuraklık	Bulutlar Nasıl Oluşur?
İşlenen Tema	Su israfı, kuraklık, doğa bilinci, kaynakların tükenebilirliği.	Bulutların nasıl oluştuğunu basit bir deney ile anlatma.
Konu Özeti	Su kesintisiyle başlayan olaylar, çocukların kuraklık ve su tasarrufu üzerine düşüncelerine yol açar.	Karakterler bulutların nasıl oluştuğunu merak ederler ve bunu deney yaparak göstermeye çalışırlar.
Verilmek İstenen Mesaj	Su kaynaklarının sınırlı olduğu, bilinçli tüketimin gerekliliği, doğaya saygı göstermenin önemi	Hava olaylarının nasıl oluştuğu ve bunun basit bir deneyle nasıl gösterilebileceği.
Değerler Eğitimi Açısından Önemi	Doğal kaynaklara duyarlılık, sorumluluk bilinci, iş birliği ve sürdürülebilir yaşam değerlerinin kazandırılması.	Bulutların nasıl oluştuğunu anlayabilmek, soru sormak ve merak etmek, deneyerek ve gözlemleyerek öğrenme.

Tablo 3’e göre: ‘Kuraklık’ bölümü, çocukların gündelik yaşamlarında karşılaşılabilecekleri su krizi temasını eğlenceli ve eğitici bir şekilde işler. ‘Rafadan Tayfa’ ekibi, sadece bir su kesintisinin değil, arkasındaki büyük çevresel tehdidin farkına varır. Bu bölümde çocuklara çevresel farkındalık kazandırılırken aynı zamanda bireysel davranışların büyük toplumsal sonuçlar doğurabileceği vurgulanır. Eğitsel yönü güçlü olan bu bölüm, özellikle okul öncesi yaş grubunun anlayabileceği sade bir dille verilen mesajlar sayesinde, çocuklarda suyun değerini anlama, tasarruf bilincinin geliştirme ve çevreye duyarlı bireylerin yetişmesine katkı sağlamaktadır. Bölüm hem çevresel duyarlılığı hem de birlikte hareket etmenin gücünü öğretmesi açısından değerler eğitimi için önemli bir kaynaktır.

Çocukların somut ya da soyut kavramların büyük bir çoğunluğunu çizgi film seyrederek öğrendikleri düşünüldüğünde, çizgi filmlerin onların bilişsel ve duygusal gelişiminde çok önemli bir rol oynadığı ve dolayısıyla da içeriklerinin özenli bir şekilde hazırlanması gerektiği unutulmamalıdır. Çocuğun çevreye karşı tutum ve davranışları okul öncesi dönemlerde oluşmaya başlamaktadır. Çocuğun ilerideki hayatına yön verecek çevreye yönelik davranışlarının olumlu yönde gelişimi bakımından okul öncesi dönemleri önemlidir. Çocukların çizgi filmlerde gördükleri karakterlerle özdeşim kurdukları ve onları örnek aldıkları düşünüldüğü zaman, özellikle de çevre kavramını işleyen çizgi filmlerin, çevre eğitimi için çok faydalı olacağı düşünülmektedir (Ada & Erdaş Kartal, 2019).

‘Bulutlar Nasıl Oluşur’ bölümü, önce bulutların nasıl oluştuğunun merak edilmesinden hareketle, bunun deney yoluyla açıklanmasıyla başlanır. Saç spreyi, boş kavanoz, sıcak su ve içi birkaç küp buz dolu kap malzemelerinden oluşan bir deney masası hazırlanır. Kavanoza bir miktar sıcak su konur, saç spreyi sıkılır, üzerine buz küplerinin olduğu kap kapatılır ve bulut oluşumu gözlemlenir.

Çizgi filmin bu bölümüyle değerler eğitimi açısından, çocukların genelde merak ettiği bulutların oluşumu deney yoluyla gösterilerek anlatılır. Çocuklar gözlemleyerek hava olaylarını öğrenir.

Tablo 4. ‘Maket Ev ve Katı Sıvı Madde’ bölümlerinin değerler eğitimi vermesi noktasında incelenmesi.

	Rafadan Tayfa	Aslan’ın Deney Odası
Kategori	İçerik	İçerik
Bölüm Adı	Maket Ev	Katı-Sıvı Madde
İşlenen Tema	Enerji kaynakları, fosil yakıtlar, çevre bilinci, sürdürülebilirlik.	Katı ve sıvı madde farkları hem katı hem de sıvı olan bir maddenin var olup olmadığı, deney yoluyla gözlemleyebilmek.
Konu Özeti	Karakterler maket ev yaparken enerji kaynaklarının doğa üzerindeki etkilerini tartışır.	Karakterler hem katı hem de sıvı olan bir maddenin mümkün olup olamayacağı konusunu tartışır ve bunu basit bir deneyle göstermek isterler.
Verilmek İstenen Mesaj	Fosil yakıtların sınırlılığı, çevreye zararları ve temiz enerji kullanımının önemi.	Katı ve sıvı maddelerin özellikleri hem katı hem sıvı maddenin mümkün olup olmadığının deney ile anlatılması.
Değerler Eğitimi Açısından Önemi	Doğaya duyarlı seçimler yapabilme, bilinçli tüketim, teknolojiyi sorumlulukla kullanma bilinci kazandırma.	Normalde olmayan durumların bile basit bir deney düzeneği ile açıklanabileceği, soru sorma ve deneme yanılma yollarını öğrenme.

Tablo 4’e göre: ‘Maket Ev’ bölümü, yüzeyde basit bir el işi etkinliği gibi görünse de, anlatı yapısının derinlerinde çocuklara enerji politikaları ve çevre etiği üzerine sezgisel bir farkındalık inşa etmeye yönelik pedagojik bir mimari kurmaktadır. Bölümün temel dinamiği olan “maket ev yapımı”, aslında çocuklara çevresel sürdürülebilirlik kavramlarını deneyimleyerek öğrenme imkânı sunan metaforik bir eyleme dönüştürmektedir. Karakterlerin diyalogları üzerinden enerji kaynaklarının doğayla olan etkileşimi üzerine yapılan tartışmalar, doğrudan bilgi aktarımından ziyade, çocuğun zihinsel haritasında eleştirel düşünme tohumları ekmeyi hedeflemektedir.

Bu bağlamda, içerik salt ve çevre bilincini değil, aynı zamanda bireysel sorumluluk, kaynak yönetimi ve teknoloji kullanımında etik yaklaşım geliştirme gibi çok katmanlı kazanımlar vadetmektedir. “Fosil yakıtların sınırlılığı” ve “temiz enerji” gibi kavramlar, çocuklar için soyut düzeyde olmasına rağmen, bölümdeki anlatım diliyle somutlaştırılmış ve yaşantısal öğrenmeye evrilmiştir.

Özellikle değerler eğitimi açısından bu bölüm, pasif bilgi aktarımı yerine çocuğun duygusal ve bilişsel dünyasını birlikte harekete geçiren bütünsel bir yapı sunar. “Doğaya duyarlı seçim yapabilme” gibi bir davranış kalıbı, burada teorik bir ifade olmaktan çıkıp karakterler aracılığıyla modeller üzerinden içselleştirilir. Bu yönüyle “Maket Ev” bölümü, ekolojik etik ile bireysel sorumluluk arasında karşılıklı besleyici bir ilişki kurmayı başaran, yaş grubu odaklı ve değer merkezli anlatımıyla öne çıkar.

‘Katı-Sıvı Madde’ bölümünde karakterler ‘Sıvı üzerinde koşmak mümkün mü? Sorusundan hareketle basit bir deney düzeneği hazırlar. Nişasta ve suyu bir kaptaki karıştırarak katı ve sıvı özellikleri bir arada gösterebilen bir karışım elde ederler.

Değerler eğitimi açısından bu bölümle çocuklara, doğru soru sorma ve sorunun cevabını deney yoluyla gözlemleyebilme noktalarında bilinç kazandırmak amaçlanmıştır. Böylece çocuklar bir olayın mümkün olup olamayacağı konusunda merak duygusu geliştirebilir, soru sorabilir ve sordukları soruların

cevabını bulmak için deney yolunu seçebilir.

Çocuklar için merak duygusu önemlidir. Son yıllarda çocuklara verilmesi gereken Montessori eğitiminde de bu noktaya dikkat çekilmektedir. Bu eğitimde çocuklarda merak duygusu teşvik edilmektedir ve çocukların merak ettiği şeyleri anlayabilmek için el becerileri geliştirilir ve durumların gözlemlenmesi sağlanır (Soydan, 2013).

Tablo 5. ‘Çöl Sıcağı ve Ay’ın Lekeleri’ bölümlerinin değerler eğitimi vermesi noktasında incelenmesi.

Kategori	Rafadan Tayfa İçerik	Aslan’ın Deney Odası İçerik
Bölüm Adı	Çöl Sıcağı	Ay’ın Lekeleri
İşlenen Tema	Aşırı sıcaklık, iklim değişikliği, su ve enerji tasarrufu, çevresel farkındalık, hayvan hakları.	Ay’ın yüzeyindeki lekelerin nasıl oluştuğunun anlatılması.
Konu Özeti	Mahallede beklenmedik şekilde hava çok ısınır. Çocuklar sıcaklıkla baş etmeye çalışırken, sadece kendilerinin değil, hayvanların da susuzluktan etkilendiğini fark ederler.	Karakterler Ay’ın yüzeyinde var olan lekelerin nasıl oluştuğunu merak ederler ve bunu deney ortamında göstermek isterler.
Verilmek İstenen Mesaj	Aşırı sıcaklıklar ve kuraklık gibi çevresel sorunların yalnızca insanları değil, doğadaki tüm canlıları etkilediği; bu nedenle su gibi hayati kaynakların korunmasının hem bireysel hem de toplumsal sorumluluk olduğu vurgulanır.	Doğadaki her durumun ve olayın bir nedeni olduğunu göstermek, doğadaki durumları deney yoluyla açıklayabilmek.
Değerler Eğitimi Açısından Önemi	Çevreye duyarlılık, empati, sorumluluk, hayvanlara karşı merhamet, ortak yaşam alanlarını koruma bilinci.	Merak duygusunun teşvik edilmesi, deney yoluyla doğa durumlarının nasıl oluştuğunun açıklanması.

Tablo 5’e göre: ‘Çöl Sıcağı’ bölümü, yalnızca insan yaşamını değil, doğadaki tüm canlıların ortak yaşadığı çevreye dikkat çekmesi açısından oldukça anlamlıdır. İlk bakışta çocukların sıcak havayla baş etme çabası gibi görünen konu, ilerleyen sahnelerde hayvanların da bu sıcaklıktan etkilendiğini fark etmeleriyle birlikte derinleşir. Hayri ve arkadaşları, mahallenin çeşitli yerlerine hayvanlar için su kapları koyarak yalnızca kendileri için değil, sokaktaki hayvanlar için de bir çözüm üretmeye çalışırlar. Bu davranış, sadece insani bir sorumluluğun değil, ekolojik bir duyarlılığın da göstergesidir.

Bu bölümle birlikte çocuklara, canlılar arasında bir ayrım yapılmaksızın, doğanın ortak bir yaşam alanı olduğu mesajı verilir. Hayvanların susuzlukla mücadelesine karşı geliştirilen bu küçük ama etkili çözüm, çocuklara sorumluluk bilinci, empati ve toplumsal duyarlılık kazandırmayı amaçlar. Aynı zamanda çocuklar, doğaya karşı duyulan saygının yalnızca sözle değil, eylemle de gösterilmesi gerektiğini öğrenirler. Bu tür sahneler, değerler eğitimi açısından da oldukça işlevseldir. Yardımsızlık, paylaşma, duyarlılık ve birlikte yaşama kültürü, çocukların karakter gelişimine katkıda

bulunacak şekilde örneklenir. Görsel anlatım sayesinde çocukların ilgisi canlı tutulurken, davranışa dönüştürülebilir mesajlar da etkili biçimde aktarılır. Kültür kavramında, toplum içerisindeki bireylerin neyi, nasıl temsil ettiği ya da kültürü nasıl yansıttığı da önem arz etmektedir.

Temsil kavramı ise kültür çalışmalarına yeni yeni katılmıştır ve önemli bir yer edinmiştir. Temsil, anlam ve dili kültürle ilişkilendirir. Temsil, bir kültürün üyeleri arasında anlamların üretildiği ve paylaşıldığı sürecin en önemli parçalarından birisidir. Dilin, işaretlerin ve nesnelere temsil eden veya simgeleyen imgelerin kullanımını içerir. Diğer bir deyişle, temsil, dili kullanarak dünya ile ilgili anlamlı bir şey söylemek ya da dünyayı diğer kişilere anlamlı bir biçimde temsil etmek anlamına gelmektedir (Hall, 2020). Dolayısıyla Hall, temsilin, kültürün ayrılmaz bir parçası olduğunu ve belli bir kültüre yönelik değer ve anlamların temsil süreci tarafından biçimlendirildiğini ileri sürmektedir. Bu bağlamda, temsil, dil ve diğer sembolik araçlar vasıtası ile anlam üretip iletirken; kültürel anlamlar da temsil aracılığı ile yaratılıp toplum içinde paylaşılmaktadır (Bilget Güçlüer, 2024, s. 678).

Sonuç olarak bu bölüm, çocuklara hem çevre bilinci kazandırır hem de onları daha duyarlı bireyler olarak yetiştirmeye katkı sağlar. Aynı zamanda kazandıkları kültür eğitimiyle toplumda var olan kültürü nasıl temsil ettikleri noktasında da kazanım sağlamaktadır. Özellikle okul öncesi yaş grubuna yönelik bu tür içeriklerin, değerler eğitimi bağlamında destekleyici araçlar olarak değerlendirilmesi mümkündür.

‘Ay’ın lekeleri’ bölümünde karakterler bu lekelerin nasıl oluştuğunu merak ederler. Aslında birçok çocuk Ay’ın yüzeyindeki lekelerin nasıl oluştuğunu merak etmektedir. Karakterler bunu deney yoluyla açıklamaya çalışırlar. Boş bir kaba su ve un koyarlar, daha sonra bir miktar boncuk makarna serpiştirip üzerini kakao ile kaplarlar ve aslında Ay’a benzeyen bir şekil elde ederler. Bu şekle bir taş atıldığında tıpkı Ay’ın yüzeyindeki lekeler gibi şekiller elde edilir. Bu taş ise gerçekte Ay’ın yüzeyine çarpan gök taşlarını temsil etmektedir.

Çocukların doğa olaylarının nasıl oluştuğunu anlayabilmelerini sağlamak için sözlü anlatım yerine benzeri materyallerle göstererek anlatmak onların anlayabilmeleri ve hafızalarında yer etmesi açısından daha önemlidir. Çocuklara bu olayları deney yoluyla anlatabilmek daha kolaydır.

SONUÇ

Medya okuryazarlığı, medya içeriklerine şüpheyle yaklaşmak ve medya mesajlarından olumlu olanlarını kendi içimizde içselleştirmektir. Medya okuryazarı bir birey, medya içeriklerinin yeniden inşa edildiğini bilmektedir. W. James Potter’un “Analysis of definitions of media literacy (2022)” adlı çalışmasından elde edilen bulgular arasında en önemlisi, medya okuryazarlığı hakkında yazan yazarlar arasında çok çeşitli anlam farklılıklarının bulunmasıdır. Bu çalışmanın anlam analizinde belirlenen tüm tanımlarda bulunan tüm fikirleri kapsayabilecek bir tür şemsiye görevi görecektir çok genel bir tanım oluşturulabilirken, böyle bir tanımlamanın yüksek derecede genelliği, açıklayıcı değerinin olmasını engelleyecektir. Medya okuryazarlığının ne olduğu, nasıl edinilebileceği, edinildikten sonra nasıl kullanılabilirliği ve hangi şekillerde kullanılabilirliği gibi konuları açıklamak için gerekli ayrıntılar eksik olacaktır (Potter, 2022, s. 37). Bu nedenle Potter’ın bu çalışmasından hareketle aslında medya okuryazarlığının tam olarak ne anlama geldiği ya da nasıl kazanıldığı ve nasıl kullanılacağı konusunda net bir bilgi olmadığı söylenebilir.

Bu noktada çoklu öğrenme kavramı önem kazanmaktadır. İnsan zihninin işleyişi göz önünde bulundurularak tasarlanan çoklu öğrenme kuramı, diğerlerine göre anlamlı öğrenmeye daha fazla yol açma eğilimindedir. Richard E. Mayer’in çoklu öğrenme kuramına göre, insan bilgi işleme sisteminin görsel/resimsel ve işitsel/sözel işleme için ikili kanallar içerdiğini, her kanalın işleme kapasitesinin sınırlı olduğunu ve aktif öğrenmenin öğrenme sırasında koordineli bir dizi bilişsel sürecin gerçekleştirilmesini gerektirdiğini varsayar. Çoklu öğrenmede beş adım, sunulan metin veya anlatımdan ilgili kelimeleri seçmek, sunulan resimlerden ilgili görüntüleri seçmek, seçilen kelimeleri tutarlı bir sözel temsil haline getirmek, seçilen görüntüleri tutarlı bir görsel temsil haline getirmek ve görsel ve sözel temsilleri ve ön bilgileri bütünleştirmektir (Mayer, 2002, s. 27).

Bu çalışma kapsamında, çocuklara yönelik yerli yapım bir çizgi film olan ve TRT Çocuk kanalında yayınlanan ‘Rafadan Tayfa ve Aslan’ın Deney Odası’ çizgi filmleri üzerinden bilimsel olayların açıklanması, çevre ve toplum bilincinin medya içerikleri aracılığıyla nasıl aktarıldığı incelenmiştir.

‘Rafadan Tayfa’ adlı çizgi filmde ‘Yeşil Ayak İzi, Enerji Muhafızları, Kuraklık, Maket Ev ve Çöl Sıcağı’ adlı beş bölüm üzerinden yapılan içerik analizleri, çizgi filmlerin yalnızca eğlence aracı olmadığını; aynı zamanda çocuklara çevresel farkındalık, toplumsal sorumluluk ve değer temelli bir bakış açısı kazandırmada önemli bir rol üstlendiğini açıkça ortaya koymuştur.

Her bir bölüm, farklı çevre sorunlarını ele alarak çocukların gündelik hayatlarında karşılaşılabilecekleri durumlar üzerinden mesajlar sunmuş, izleyici konumundaki çocukları hem bireysel hem de toplumsal sorumluluk almaya teşvik etmiştir. Doğaya zarar vermeme, enerji tasarrufu, su kaynaklarının bilinçli kullanımı, temiz enerjiye yönelme gibi konular, çocukların anlayabileceği sade bir dille işlenmiş ve değerler eğitimiyle harmanlanmıştır. Bu anlatım tarzı, çocukların eleştirel düşünme becerilerinin gelişmesine, çevreyle empati kurabilmelerine ve daha bilinçli bireyler olarak topluma katılmalarına olanak tanımaktadır.

Diğer yandan, ‘Aslan’ın Deney Odası’ çizgi filmde ‘Katı-Sıvı Madde, Sabun Bizi Mikroplardan Nasıl Korur?, Bulutlar Nasıl Oluşur?, Sıvı Transferi, Ay’ın Lekeleri’ isimli beş bölüm yine nitel içerik analizi ile incelenmiştir.

Bu çizgi filmin söz konusu bölümlerine bakıldığında, çocuklara soru sormak ve onlarda merak bilincini geliştirmek gibi konularda farkındalık oluşturmanın amaçlandığı görülmektedir. Montessori eğitiminin de desteklediği merak duygusunun çocuklara teşvik edilmesi ve aşılması çok önemlidir. Bu çizgi filmi izlemekle çocuklar eğlence unsurunu elde etmenin yanı sıra merak duygusunun kamçılanması, sorular sormak ve cevaplar bulmak, gözlemlemek ve deney yoluyla öğrenmek gibi beceriler de kazanabilir.

Bu çalışmanın yapılmasının temel nedeni, çocukların medya ile yoğun şekilde etkileşim içinde oldukları günümüz dünyasında, onların izledikleri içeriklerin ne gibi değerler taşıdığını anlamak ve bu içeriklerin pedagojik gücünü ortaya koymaktır. Özellikle çevre sorunlarının her geçen gün daha görünür hâle geldiği bir çağda, erken yaşta kazanılan çevresel ve bilimsel farkındalık ve toplumsal sorumluluk duygusu, uzun vadede daha duyarlı bireylerin yetişmesine katkı sağlayacaktır. ‘Rafadan Tayfa ve Aslan’ın Deney Odası’ gibi çizgi filmlerin bu bağlamda sunduğu örnek anlatılar, medya okuryazarlığı perspektifinden değerlendirilmesi gereken önemli eğitimsel kaynaklar arasında yer almaktadır.

Sonuç olarak, medya sadece eğlendiren değil, aynı zamanda eğiten ve inanç, davranışlar ve tutumları şekillendiren bir güçtür. Bu nedenle medya içeriklerinin çocuk gelişimine katkı sunacak şekilde hazırlanması hem bireysel hem de toplumsal gelecek açısından hayati önemdedir. Bu çalışma, bu bilinçle yapılmış ve çocuklara yönelik eğitici içeriklerin taşıdığı potansiyele dikkat çekmeyi amaçlamıştır. Elde edilen bulgular, çevre ve toplum bilincinin çizgi film aracılığıyla etkili biçimde aktarılabilirliğini göstermiş ve değerler eğitiminin medya temsilleri üzerinden nasıl güçlendirilebileceğine dair anlamlı bir örnek sunmuştur.

KAYNAKÇA

Ada, E., & Erdaş Kartal, E. (2019). Çevre problemleri ve sürdürülebilirlik açısından *Su Elçileri* çizgi filminin değerlendirilmesi. *Kesit Akademi Dergisi*, 5(20), 317–327.

Alimcan, D., & Şam, E. A. (2017). Sosyal bilgiler dersi boyutunda değerler eğitiminin önemi ve medyanın değerler üzerindeki etkisi. *Millî Eğitim Dergisi*, 46(215), 239–259.

Apak, M., & Yazıcı, F. (2024). TRT Çocuk kanalında yayınlanan çizgi filmlerde aile yapılarının incelenmesi. *Erciyes Akademi*, 38(4), 795.

- Aufderheide, P. (2018). Media literacy: From a report of the national leadership conference on media literacy. In P. Aufderheide & C. M. Firestone (Eds.), *Media literacy around the world* (pp. 79–86). Routledge.
- Avşar, Z. (2014). Medya okuryazarlığı. *İletişim ve Diplomasi*, (2), 5–17.
- Aytaş, G., & Kaplan, K. (2017). Medya okuryazarlığı bağlamında yeni okuryazarlıklar. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 291–310.
- Baki, A., & Gökçek, T. (2012). Karma yöntem araştırmalarına genel bir bakış. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(42), 1–21.
- Bilget Güçlüer, S. (2024). Stuart Hall'un yaklaşımıyla: Medyanın etkisinde Ciguli'nin temsili ve kimliği. *Online Journal of Music Sciences*, 9(2), 676–687.
- Brown, J. A. (1998). Media literacy perspectives. *Journal of Communication*, 48(1), 44–57.
- Christ, W. G., & Potter, W. J. (1998). Media literacy, media education, and the academy. *Journal of Communication*, 48(1), 5–15.
- Demiral, U., Yamaner, E., & Süklüm, N. (2016). Çizgi filmlerde verilen eğitimsel mesajlar: TRT Çocuk kanalı örneği. *The Journal of International Social Research*, 9(45), 536–544.
- Deniz, K., & Karagöl, E. (2018). Değerler eğitimi açısından ortaokul Türkçe ders kitapları. *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 244–255.
- Elçi, İ., & Çatak, M. (2021). Medyanın değerler üzerindeki etkisi ve medya okuryazarlığı. In 5. *Uluslararası Akademik Araştırmalar Kongresi kongre kitabı* (pp. 504–513).
- Gündüz Kalan, Ö. G. (2010). Medya okuryazarlığı ve okul öncesi çocuk: Ebeveynlerin medya okuryazarlığı bilinci üzerine bir araştırma. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 1(39), 59–73.
- Güneş, A. (2013). *I. Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi bildiriler kitabı I*. Çocuk Vakfı Yayınları.
- Hall, S. (2020). The work of representation. In T. Prentki & N. Abraham (Eds.), *The applied theatre reader* (pp. 74–76). Routledge.
- Halstead, J. M., & Taylor, M. J. (2005). Values in education and education in values. In J. M. Halstead & M. J. Taylor (Eds.), *Values in education and education in values* (pp. 8–23). Routledge.
- Hobbs, R. (2007). Approaches to instruction and teacher education in media literacy.
- Kara, B. (2016). Çizgi filmin sosyolojik anatomisi: Pepe örneği. *Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 14–22.
- Karaboğa, M. T. (2018). Medya çağında çocuk ve çocuk kültürü: Şiddet ve tüketim kültürünün yansımaları. *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 1–17.
- Karaca, S. S. (2019). *Çizgi filmlerde değerler eğitimi: Değerler eğitimi açısından Rafadan Tayfa çizgi filminin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi].

- Koltay, T. (2011). The media and the literacies: Media literacy, information literacy, digital literacy. *Media, Culture & Society*, 33(2), 211–221.
- Lemish, D., & Kolucki, B. (2013). *I. Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi bildiriler kitabı 2*. Çocuk Vakfı Yayınları.
- Maigret, É. (2013). Ce que les cultural studies font aux savoirs disciplinaires. *Questions de Communication*, 24(2), 145–167.
- Masterman, L. (1985). *Teaching the media*. Comedia.
- Mayer, R. E. (2002). Multimedia learning. In *Psychology of learning and motivation* (Vol. 41, pp. 85–139). Academic Press.
- Mayer, R. E., & Moreno, R. (2002). Animation as an aid to multimedia learning. *Educational Psychology Review*, 14(1), 87–99.
- Özer, D., & Avcı, İ. B. (2015). Cartoons as educational tools and the presentation of cultural differences via cartoons. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 191, 418–423.
- Pembecioğlu, N. (1997). Çocukluklarını yitiren çocuklar üstüne. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 6, 253–277.
- Potter, W. J. (2022). Analysis of definitions of media literacy. *Journal of Media Literacy Education*, 14(2), 27–43.
- Sentürk, M., & Simsek, U. (2021). Educational comics and educational cartoons as teaching material in the social studies course. *African Educational Research Journal*, 9(2), 515–525.
- Şentürk, Ş., & Keskin, A. (2019). *Rafadan Tayfa* çizgi filminin millî ve evrensel değerler açısından değerlendirilmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 1–15.
- Soydan, S. (2013). Çocuklarda merak duygusunu uyandırmada Montessori öğretmenlerinin kullandıkları stratejiler. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(25), 269–290.
- Tavşancıl, E., & Aslan, E. (2001). *Sözel, yazılı ve diğer materyaller için içerik analizi ve uygulama örnekleri*. Epsilon Yayınevi.
- Yeniçeri, Y. (2020). Çizgi dizilerde öğreticilik. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(3), 389.
- Yılmaz, D., & Güney, R. (2021). Medyanın çocuklar üzerindeki etkileri ve kullanımına ilişkin öneriler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 14(4), 486–494.